

УДК 314.7.001
JEL F22, E29

В. Осокіна, канд. екон. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ,
Н. Руденко, канд. екон. наук, доц.
Дипломатична академія України при МЗС України, Київ

ГРОШОВІ ТРАНСФЕРТИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ В КОНТЕКСТІ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ

Проаналізовано вплив грошових трансфертів трудових мігрантів як важливого альтернативного джерела інвестицій на розвиток економіки України та зростання доходів населення.

Ключові слова. Трудові мігранти; грошові перекази; міграційний капітал; інвестиції.

Постановка проблеми. Сучасні процеси глобалізації значно активізували міжнародну трудову міграцію, яка відіграє важливу роль в економічному розвитку більшості країн світової співдружності. Міжнародна міграція робочої сили стає важливим та стійким явищем, яке асоціюють із зростанням та економічним розвитком. Інтегровані міжнародні ринки, поява транснаціональних мереж і швидкий розвиток комунікаційних технологій посилюють переміщення потоків робочої сили. Головним мотивом для мігрантів є одержання за кордоном доходів та фінансова підтримка своїх домогосподарств на батьківщині. В окремих країнах грошові трансферти міжнародних мігрантів сягають 20-30% доходів місцевого населення, 30-40% ВВП, 70-100% державного бюджету і значно перевищують обсяги інших видів міжнародного капіталу.

З огляду на масштаби вітчизняних міграційних потоків та обсяги грошових переказів мігрантів є актуальним розглянути ці грошові трансферти, як альтернативне джерело інвестицій в розвиток економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню різноманітних аспектів міжнародної трудової міграції присвятили свої наукові праці І.Гнибіденко, В.Куценко, Е.Лібанова, О.Малиновська, О.Осауленко, Т.Петрова, С.Пирожков, О.Позняк, І.Прибиткова, М.Романюк, М.Семикіна, О.Хомра, У.Ярова та ін. Проблема зовнішньої трудової міграції населення України знайшла своє відображення і у працях зарубіжних дослідників, таких як С.Годінгс, М.Левін, Н.Попсон, Ж.Сернік, А. Счепанікова, К.Циммер та ін. Більшість вчених вважають, що міграція позитивно впливає на суспільний розвиток країн-учасниць цього процесу. Для одних країн це джерело дешевої робочої сили, для інших – чинник зниження рівня безробіття, зростання доходів населення завдяки отриманню грошових трансфертів.

Невирішені раніше частини загальної проблеми Однак, незважаючи на істотний внесок перелічених вчених у вивчення зовнішньої трудової міграції населення України, зазначена проблема все ще залишається малодослідженою. На нашу думку, серед наукових робіт, що досліджують процеси зовнішньої трудової міграції, недостатньо уваги приділяється ролі грошових трансфертів трудових мігрантів в економічному розвитку України.

Метою статті є аналіз стану та динаміки трудової міграції, впливу грошових трансфертів трудових мігрантів, як важливого альтернативного джерела інвестицій на розвиток економіки України та підвищення рівня життя населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. З проведень в Україні адміністративно-правових реформ у сфері міграції населення першочергового визначення потребують такі поняття, як "трудова міграція", "трудоий мігрант" та "грошові трансферти мігрантів".

Як правило, під трудовою міграцією розуміється переміщення в іншу країну з метою працевлаштування. Однак не існує загальноприйнятого визначення трудової міграції. Варто погодитись, що трудова міграція на-

селення – це особливий, економічного характеру, вид міграції, який обумовлений пошуком роботи, як правило, за межами країни постійного місця проживання. З широкої точки зору трудову міграцію визначають як сукупність усіх форм територіального руху населення, пов'язаного з трудовою діяльністю на території іншої країни. Вузьке трактування зводиться до вселення жителів однієї країни на територію іншої, що супроводжується їх подальшим працевлаштуванням [1, с. 289].

Слід зауважити, що перш за все, трудова міграція – це тимчасові поїздки на роботу, або тимчасове переміщення з метою працевлаштування. На відміну від стаціонарної міграції, для трудової міграції властиве збереження постійного зв'язку мігранта зі своєю родиною як у інформаційно-особистісних формах, так і у економічних [2, с.8].

Міжнародні організації, такі як Організація об'єднаних націй (ООН) та Міжнародна організація праці (МОП) також використовують різні визначення поняття трудової міграції. Відповідно до Міжнародної конвенції про захист прав всіх трудящих та членів їхніх сімей 1990 р., працівник-мігрант – це особа, яка буде займатися, займається або займалася оплачуваною діяльністю в державі, громадянином якої він чи вона не є. У конвенціях МОП працівник-мігрант – це особа, яка мігрує з однієї країни в іншу з наміром отримати роботу іншу, ніж за власний рахунок, і охоплює будь-яку особу, яка визнається, згідно з законом, як працівник-мігрант.

Попри відсутність єдиного та загальноприйнятого понятійного апарату у сфері трудової міграції, деякі вчені виокремлюють основні ознаки даного явища, що у свою чергу допомагає дати більш повне його визначення. Так, до основних особливостей трудової міграції відносять [3]:

- добровільність та тимчасовість;
- економічну мотивацію (безробіття, низький рівень заробітної плати);
- мету – працевлаштування (офіційно або неофіційно);
- перетин державних кордонів.

Таким чином, у широкому значенні трудова міграція – це переміщення особи за межі країни з метою працевлаштування. У вузькому, – під трудовою міграцією слід розуміти добровільне переміщення особи через державний кордон з метою тимчасового працевлаштування. А трудоий мігрант – це особа, яка займається оплачуваною трудовою діяльністю на території держави, громадянином якої вона не являється та в якій постійно не проживає.

Сучасні тенденції глобалізації, збільшення взаємозалежності національних економік, транснаціоналізація потоків робочої сили зумовили істотне зростання масштабів міжнародної міграції населення. За даними Департаменту з економічних і соціальних питань ООН у світі станом на 2010 р. налічувалося 214 млн. мігрантів, кількість яких впродовж останніх десятиліть невпинно зростала – зі 191 млн. у 2005 році. Якщо мігруюче на-

селення продовжуватиме примножуватись такими ж темпами, як і за минулі 20 років, до 2050 року у світі їх налічуватиметься 405 млн. Не дивлячись на те, що всесвітня економічна криза уповільнила еміграцію у багатьох частинах світу, все ж очікується, що чисельність трудових ресурсів у планетарному масштабі зросте з 3 млрд. сьогодні до більш ніж 4 млрд. до 2030 року [4, с.3]. Не залишається осторонь цих процесів й Україна, про що свідчить доволі вагома чисельність її зовнішньо – міграційних потоків. За межами України працює 6,5 мільйона громадян країни, що складає більше 14% українського населення.

Збільшення трудової міграції з України має два різні типи впливу на соціально-економічну ситуацію в країні: позитивний і негативний. Позитивний вплив виражається головним чином у загальному зростанні економічної безпеки та покращенні якості життя родин мігрантів. Доходи українців у порівнянні з доходами зарубіжних громадян свідчать про значно нижчий рівень життя. Так, середньомісячна зарплата в Києві навесні 2012 року склала \$ 431, у Варшаві – \$ 821, Москві – \$ 1275, Берліні – \$ 2569, Лондоні – \$ 2829, Цюриху – \$ 5252 [5].

Разом з тим, навіть усередині ЄС, за даними International Migration Outlook 2013, масштаби міграції за 2009-2011 роки збільшилися в 1,5 рази. В основному за рахунок південних країн ЄС, населення яких перебирається до Німеччини, Франції, Скандинавських країн і Північної Америки. Розуміючи потреби в трудових ресурсах, деякі члени ЄС вже видають українцям п'ятирічні візи. За кількістю легальних мігрантів до ЄС наші співгромадяни вже займають перше місце: в 2011 році більше 200 000 осіб отримали дозвіл на перебування в країнах Євросоюзу. На другому місці громадяни США – 189000 осіб [6].

Негативний вплив міграції виражається у посиленні демографічної кризи. Вона є однією з причин скорочення населення України. Між 1991 і 2010 роками загальна чисельність населення скоротилася з 51,7 млн до 45,9 млн осіб, внаслідок різкого зниження народжуваності і від'ємного сальдо міграції. Очікується, що ця тенденція триватиме, загальна чисельність населення скоротиться ще на 10 млн осіб до 2050 р., при цьому майже половину населення становитимуть люди віком старше 45 років.

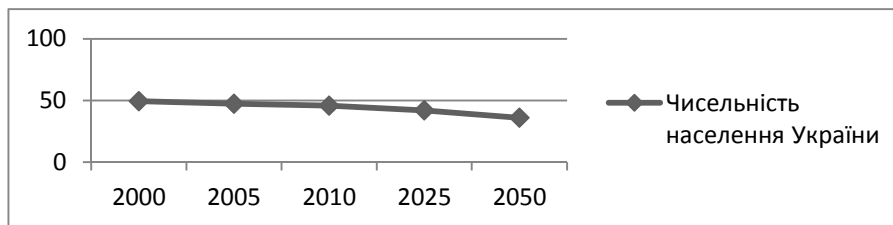

Рис. 1. Чисельність населення України

*Джерело: Складено за [27]

Найбільш стрімко скорочувалося сільське населення, його частка в усьому населенні у 2011р. скоротилася до 31,3%. Депопуляція та міграційний відтік призводять до обезлюднення сіл: з 1995 по 2011 рік з мапи України зникли 407 сільських населених пунктів [7, С.5].

Попри певне покращання показників природного відтворення в останні роки убуток населення та його постаріння є для України безальтернативним. Хоча така тенденція є загалом характерною для сучасної Європи, в Україні вона посилюється високою смертністю (передовсім чоловіків працездатного віку) та міграцією за кордон. Україна має високий рівень постаріння населення – 16,2% осіб у віці 65 років і старше, а за шкалою ООН молодим є населення, в якому частка осіб віком 65 років і більше становить до 4%, при значенні цієї частки 4–7% – населення на порозі старості і більше 7% – старе населення. Хоча нині є багато країн із старішим населенням (у 2008 р. Україна перебувала на 22 місці у світі за цим показником [8]), у перспективі і в Україні очікується

поглиблення процесу старіння. Відповідно до розрахунків українських демографів частка осіб віком 65 років і старше у 2025 році становитиме 17,4%, а до 2050 року частка мешканців у віці 65 років і старше, зросте до 25%. На швидкість цього процесу порівняно з іншими країнами негативно впливає висока передчасна смертність, унаслідок чого до похилого віку доживає значно менше осіб, ніж, скажімо, у Японії, яка посідає перше місце у світі за постарінням населення (22%) [9, С.73].

Вік трудових мігрантів також зростає. Якщо за дослідженням Держкомстату 2001р. середній вік заробітчана становив 34,6 років, то за даними обстеження 2008р. – 36,7 років. Жінки, які мігрують, дещо старші, ніж чоловіки: їхній середній вік становить 37,9 років проти 36,2 у чоловіків. Останнім часом сформувався стійкий прошарок заробітчана, які розглядають трудову міграцію як основну діяльність і джерело доходу. Причому жінки частіше ніж чоловіки офіційно не працювали на батьківщині до виїзду.

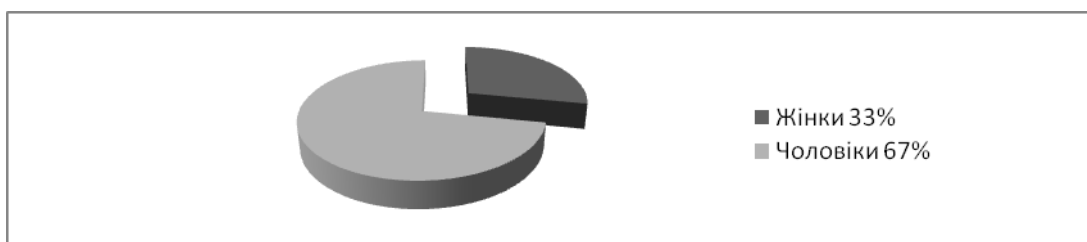

Рис. 2. Гендерний розподіл українських трудових мігрантів [10]

Не залишилися незмінними також освітні характеристики трудової міграції за кордон. У 1990-ті рр. на заробітки

до зарубіжних країн першими виїхали високоосвічені особи, які виявилися мобільнішими, оскільки мали більше

інформації, володіли мовами тощо. За даними обстеження Держкомстату 2001р., повну вищу освіту мали 18,8 % трудових мігрантів. У 2008 р. серед останніх було виявлено 13,5 % з таким рівнем освіти і у 2010 р. їх кількість змінилась незначно і становила 14% (Рис.3), адже умови працевлаштування фахівців в Україні поліпшилися.

Разом з тим, українська трудова міграція, певною мірою, може бути охарактеризована як "відтік інтелек-

ту" у світлі наявної невідповідності між навичками мігрантів і тими посадами, які вони обіймають. Лише деяким мігрантам вдається знайти роботу за кордоном відповідно до рівня їхньої освіти. Більшість займається низькокваліфікованою роботою. Ця невідповідність прослідковується якщо порівняти сфери працевлаштування мігрантів за кордоном (Рис.4) з їхнім рівнем освіти (Рис.3).

Рис.3. Рівень освіти українських трудових мігрантів [10]

Важливо зазначити, що освітній рівень трудових мігрантів поступається рівню освіти зайнятих в Україні. Разом з тим, якщо серед чоловіків-мігрантів вищу освіту мали 11 %, то серед жінок – майже 20 % [11, С.7]. Це

пов'язано, як із менш сприятливою ситуацією для фахового працевлаштування жінок в Україні, так і з потребами ринку праці зарубіжних країн у послугах із догляду та піклування, де переважно працевлаштовуються жінки.

Рис.4. Основні сфери працевлаштування українських трудових мігрантів [27]

Українці-мігранти найчастіше займають неконкурентні робочі місця. У порівнянні з попереднім дослідженням Держкомстату збільшилися обсяги найму на найпростіші професії – з 23,9% до 39,1%, і скоротилися потреби у фахівцях, технічних службовців – з 36,7% до 10,8%. Найбільш затребувана робоча сила в будівництві (частка зайнятих скоротилася з 51,6% до 45,7%), у діяльності домогосподарств (зростання з 16,3% до 18,3%), аграрному секторі (зростання з 8,5% до 11,3%). За кваліфікацією працюють лише 28,7% мігрантів.

Зароблені мігрантами за кордоном кошти впливають передусім на добробут їхніх домогосподарств, оскільки

головним чином витрачаються на споживання (табл. 1). За даними обстеження населення України щодо трудової міграції, здійсненого Держкомстатом у 2008 р., у сукупному доході сімей, хтось із членів яких працює за кордоном, отримані від них кошти становили в середньому 42,6 % [12]. Таким чином, перекази сприяють підвищенню рівня життя, зменшенню бідності. Аналіз, проведений Міжнародним валютним фондом по 101 країні світу, довів, що десятивідсоткове збільшення переказів у розрахунку на душу населення забезпечує зменшення бідності на 3,5 % [13].

Таблиця 1. Основні напрями використання коштів, зароблених працівниками-мігрантами, %

	2008	2012
Щоденні потреби	72,0	77,5
Товари тривалого користування	39,3	40,9
Житло	29,1	29,0
Навчання членів сім'ї	12,4	11,6
Заощадження	9,7	22,2

*Джерело: Державна служба статистики України [19]

Під впливом переказів змінюється структура витрат домогосподарств: вони спрямовують меншу частку доходів на харчування та житло, більшу на освіту, ліку-

вання, відпочинок, придбання товарів тривалого використання. Все це сприяє накопиченню людського капіталу. Дослідження, проведені в багатьох країнах світу,

свідчать, що завдяки переказам зростає освітній рівень молоді, скорочується дитяча смертність.

В Україні забезпечене заробітками трудових мігрантів зростання попиту на вищу освіту сприяло розвитку цієї галузі. Так, у західних областях, охоплених масовою трудовою еміграцією, збільшення кількості вищих навчальних закладів, їх студентів та випускників відбувалося швидшими, ніж в цілому по Україні темпами [14].

Після задоволення основних потреб сім'ї частина переказів спрямовується на заощадження та інвестування, тобто забезпечення майбутніх доходів. Це незрівнянно менше, ніж витрачається на споживання. Проте підраховано, що, наприклад, у Мексиці 1/5 капіталу, інвестованого в мікропідприємства, забезпечено переказами мігрантів. Дослідження в 13 країнах Карибського басейну довело, що збільшення переказів на 1% приводить до зростання приватних інвестицій на 0,6%. Таку саму закономірність було виявлено за даними семи країн Середземномор'я [15].

Разом з тим, грошові трансферти мігрантів є досить новою для економічної теорії й практики категорією. Її почали приділяти увагу лише у 1970-х роках. З того часу офіційні річні обсяги грошових трансфертів зросли у 200 разів – до 433 млрд. дол. США (2008 р.). Крім того, багато коштів надходить неофіційними каналами. Загалом щорічні обсяги трансфертів можуть становити 650–700 млрд. дол. США. Для багатьох країн трансфе-

рти мігрантів стали основним джерелом іноземного капіталу [16, С.3].

Сьогодні надзвичайно велика частка зовнішніх інвестицій в Україну припадає саме на грошові перекази мігрантів, які призначені не лише для споживання чи придбання товарів довготривалого користування, а можуть розглядатися з точки зору їх інвестиційної складової (як міграційний капітал), що є джерелом забезпечення макроекономічної стабільності та розвитку економіки.

У загальному вигляді перекази мігрантів – це грошові доходи, надіслані ними на батьківщину і у зв'язку з якими у відправника не виникає жодних зобов'язань (на відміну від інших фінансових потоків). З огляду на це, перекази мігрантів доцільно визначати як "приватні некомпенсовані трансферти", які протягом року спрямовуються в країни походження працівників-мігрантів. В цілому, вони складаються з усіх поточних трансфертів, які можуть мати як грошову, так і натуральну форму.

Трансферти – економічні операції, через які одні інституційні одиниці безоплатно і безповоротно передають іншим товари, послуги, активи або права власності [17, с.139].

Україна отримує з-за кордону значні суми приватних трансфертів. За даними Національного банку України в 2012 р. приватними особами в країну було перераховано 7,5 млрд доларів США (табл. 2).

Таблиця 2. Грошові перекази в Україну у 2007-2012 рр., млн дол. США

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Усього	4922	6177	5370	5862	7019	7526
За каналами надходження						
Через коррахунки банків	2818	3275	2832	2959	3252	3278
Через міжнародні платіжні системи	1458	2097	1825	2126	2804	3213
Неформальними шляхами	646	805	713	777	963	1035
За джерелами формування						
Оплата праці (без врахування податків та витрат в країні перебування)	1842	3024	2855	3373	4022	4619
Приватні трансферти, у т.ч.	3080	3153	2515	2489	2997	2911
– грошові перекази робітників, які працюють за кордоном	2292	2140	1643	1560	1890	1749
– інші приватні трансферти	788	1013	872	929	1107	1158
Обсяги грошових переказів у % до ВВП	3,4%	3,4%	4,6%	4,3%	4,3%	4,3%

*Джерело: Національний Банк України

Грошові перекази мігрантів, на відміну від інших інвестиційних ресурсів, найменшою мірою залежать від кризових процесів і мають чітко виражену антициклічну природу формування і функціонування. Якщо не врахувати коштів МВФ, то через різке зниження іноземних інвестицій офіційні грошові перекази стали найбільшим зовнішнім фінансовим ресурсом, який надійшов в Україну [18]. Зокрема, у 2012р., за даними НБУ, обсяг приватних грошових переказів із закордону в Україну зріс на 7,2%, хоча його співвідношення до ВВП залишилося на колишньому рівні і склало 4,3%. Таким чином, у 2012 році вперше сума грошових переказів фізосіб перевищила обсяг коштів, що надійшли в Україну у вигляді прямих іноземних інвестицій: \$7,5 млрд проти \$6,013 млрд. Понад 70% переказів здійснювалося з семи країн. Лідером за обсягами грошових потоків в Україну залишилася Росія (\$2,3 млрд, або на 18,2% більше порівняно з 2011 роком). На країни СНД у 2012 році доводилося 40,1% обсягу грошових переказів

з закордону. З країн ЄС надійшло 34,9% від загального обсягу грошових переказів (\$2,3 млрд), що на 4,7% менше, ніж у попередньому році. З інших країн світу найбільше переказів надходило зі США та Німеччини – відповідно 9,3% і 6,2%. Згідно з даними Держстату, у 2012 році іноземні інвестори вклали в українську економіку \$6,013 млрд, що на 7,2% менше, ніж за 2011 рік – \$ 6,480 млрд. При цьому більша частина коштів надійшла з Кіпру [19].

Грошові перекази мігрантів відіграють важливу роль для економік більшості країн, що розвиваються. В останньому аналітичному звіті Migration and Development Brief 20 Світовий банк прогнозує подальше зростання їх обсягів. У кожному регіоні світу до 2015 року з'являться лідери-реципієнти грошових переказів. В Африці – Єгипет і Нігерія (по \$ 25 млрд), у Латинській Америці – Мексика (\$ 35 млрд), в Азії – Індія і Китай (до \$ 90-100 млрд), у Східній Європі на перше місце вже вийшла Україна.

Таблиця 3. Оцінки і прогнози потоків грошових переказів в країни, що розвиваються

	2009	2010	2011	2012	2013пр	2014 пр	2015пр
All developing countries	(\$ мільярди)						
Всі країни, що розвиваються	316	341	380	401	427	468	515
Східна Азія і Тихоокеанський регіон	85	95	106	109	117	130	145
Європа і Центральна Азія	37	37	41	40	43	47	52
Латинська Америка і Карибський басейн	57	58	62	62	67	73	81
Близький Схід та Північна Африка	34	41	43	49	52	55	58
Південна Азія	75	83	97	109	117	127	140
Тропічна Африка	28	29	30	31	33	36	39
Країни світу	436	464	514	529	559	608	665
Країни з низьким доходом	22	24	28	33	36	41	46
Країни із середнім доходом	294	317	352	368	391	427	469
Країни із високим доходом	120	122	134	128	132	140	149
Темп зростання, у відсотках							
Всі країни, що розвиваються	-4.3	8.0	11.5	5.3	6.7	9.5	10.2
Східна Азія і Тихоокеанський регіон	1.8	10.9	12.3	2.5	7.1	11.2	11.7
Європа і Центральна Азія	-19.3	-0.1	13.5	-3.9	6.9	10.5	11.4
Латинська Америка і Карибський басейн	-11.8	0.9	7.3	0.9	7.1	10.0	10.5
Близький Схід та Північна Африка	-6.2	20.9	6.1	14.3	5.1	5.7	6.3
Південна Азія	4.9	9.8	17.6	12.3	6.9	9.1	10.0
Тропічна Африка	-1.7	4.0	4.9	1.6	5.6	8.6	8.8
Країни світу	-5.9	6.2	10.9	2.8	5.7	8.7	9.4
Країни з низьким доходом	3.9	11.0	17.7	15.6	10.4	13.0	13.4
Країни із середнім доходом	-4.8	7.8	11.0	4.5	6.3	9.2	9.9
Країни із високим доходом	-10.0	1.6	9.4	-4.2	2.8	6.3	6.7

*Джерело: [20]

З огляду на вагомість грошових переказів мігрантів країни світу спрямовують сьогодні свої зусилля на формування ефективної політики регулювання фінансових операцій в аспекті здешевлення грошових переказів мігрантів, гарантування їх безпеки та своєчасності надходження до адресата, полегшення доступу мігрантів (як легальних, так і нелегальних) до офіційних трансфертних каналів, створення можливостей використання грошових переказів для інвестування в економіку країн походження міграційних потоків (таб. 4). Мета подібної

політики полягає в максимізації позитивного ефекту, який грошові перекази можуть мати для країн-експортерів робочої сили.

Деякі урядові заходи адресовані безпосередньо мігрантам, інші – ширшим верствам населення, хоча й враховують наявність міграції. Найдоцільнішою є не пряма, а опосередкована підтримка мігрантів, яка унеможливує звинувачення мігрантів в отриманні незаконних привілеїв.

Таблиця 4. Управлінські заходи, спрямовані на підвищення віддачі від переказів

Мета	Заходи
Спрямування частини переказів на економічний розвиток	Оподаткування мігрантів Обкладення податком переказів Стимулювання добровільних внесків на добротність
Стимулювання збільшення величини трансфертів та їх надходження через офіційні канали	Дозвіл на відкриття рахунків в іноземній валюті Спеціальні рахунки для мігрантів з преміальним процентом Поширення фінансової грамотності
Стимулювання інвестування переказів	Підтримка через створення місцевих центрів обслуговування мігрантів, надання їм інформації Звільнення від податків імпорту засобів виробництва, що ввозяться мігрантами Схеми підтримки малого бізнесу – фінансової, інфраструктурної чи інноваційної Навчальні програми
Підтримка колективних переказів мігрантів	Спільне з державою фінансування проектів Створення підприємств у спільній державно-приватній власності Пропозиція привабливих цін при виконанні соціально – важливих проектів
Вплив на моделі споживання	Популяризація товарів вітчизняного виробництва Створення привабливих умов для купівлі мігрантами товарів своїм родичам на батьківщині
Убезпечення майбутніх переказів	Сприяння легальній та організованій міграції Встановлення тісних зв'язків і співпраці з діаспорами

Джерело: [21]

Як свідчать дані таблиці 4, найпростіший шлях спрямування переказів на економічний розвиток країни є контроль за цим фінансовим потоком, його оподаткування, вимога до мігрантів переказувати певні суми через національні фінансові установи. Наприклад, Єгипет зобов'язав мігрантів переказувати додому щонайменше 10 % заробітків. У В'єтнамі уряд вимагав від мігрантів, щоб 30 % заробітків вони перераховували у спеціальний державний фонд. Філіппіни в 1982 р. ухвалили рішення щодо обов'язкового переказу щонайменше 70% доходів мігрантів через національні банки [22, С.354].

Деякі країни намагалися оподаткувати перекази. Так, Шрі-Ланка спробувала встановити 15%-й податок на перекази, проте дуже швидко змушена була його скасувати. За даними Світового банку, на середину 2000-х рр. оподатковували перекази лише 5 країн світу, зокрема, Колумбія – 3% (тепер скасовано), Еквадор – 12%, Перу – 0,1%. Польща та Грузія оподатковували перекази, враховуючи їх у загальній сумі доходів домогосподарств [23].

Спроби оподаткувати перекази виявилися малоефективними. Результатом встановлення податку на пере-

кази стала їх "втеча" і спрямування неформальними каналами. Навпаки, лібералізація сфери валютних надходжень сприяла зростанню приватних трансфертів, так як вона більш ефективна і заснована не на примусі, а на зацікавленості. Лібералізація передбачає дозвіл на відкриття валютних рахунків, встановлення на них вищих відсотків, певні пільги для їх власників, зменшення податків чи митних зобов'язань тощо. За даними Світового банку, 35 % країн світу практикують такий підхід [23].

Для трудових мігрантів у деяких країнах застосовуються податкові пільги. Так, на Філіппінах вони звільнені від обов'язку подавати декларацію про доходи. В Єгипті мігранти, які переказують кошти через банки, можуть отримати податкові пільги терміном до 10 років. В Індії та Шрі-Ланці отримані на депозити мігрантів проценти звільняються від оподаткування [24, С. 56].

Держави сприяють переказам і з використанням не лише фінансових, а й адміністративних важелів, створенням додаткових можливостей для мігрантів. Так, на Філіппінах Державна адміністрація з соціального захисту працівників за кордоном видає кожному працівникові-мігрантові, який підписує контракт, ідентифікаційну картку, що автоматично означає відкриття банківського рахунку, через який переказ коштів на батьківщину здійснюється за символічною ціною. Відомий приклад – угода між фінансовими установами Мексики та США, досягнута за участі мексиканського уряду, яка дозволила нелегальним мігрантам-мексиканцям у США відкривати поточні рахунки в банках, з яких на батьківщині знімають гроші члени їхніх родин [21].

Висновки. Таким чином, на сьогодні дедалі більше постає питання не тільки щодо обсягів грошових переказів, а й щодо того як цей величезний фінансовий ресурс використати на розвиток національної економіки. Необхідно докласти зусиль до розвитку фінансової інфраструктури, використання новітніх технологій переказів, удосконалення та розширення спектру послуг, що надаються фінансовими установами. Проблему надходження грошових трансфертів мігрантів слід підняти на національний рівень і визначити їх важливою складовою формування економічної політики. Тільки в такому випадку грошові трансферти мігрантів можуть стати справжнім джерелом інвестицій, генератором економічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Правові основи міжнародної економічної діяльності [Текст] / С. В. Фомішин, І. Д. Шутак. – Київ: Кондор, 2009. – 454 с.
2. Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.

В. Осокіна, канд. экон. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ,
Н. Руденко, канд. экон. наук, доц.
Дипломатическая академия Украины при МИД Украины, Киев

ДЕНЕЖНЫЕ ТРАНСФЕРТЫ ТРУДОВЫХ МИГРАНТОВ В КОНТЕКСТЕ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭКОНОМИКУ

Проанализировано влияние денежных трансфертов трудовых мигрантов как важного альтернативного источника инвестиций на развитие экономики Украины и повышение уровня доходов населения.

Ключевые слова. Трудовые мигранты; денежные переводы; миграционный капитал; инвестиции.

V. Osokina, PhD in Economics, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv,
N. Rudenko, PhD in Economics, Associate Professor
Diplomatic Academy of Ukraine, MFA of Ukraine, Kyiv

MONEY TRANSFERS OF LABOR MIGRANTS IN THE CONTEXT OF INVESTMENTS IN ECONOMY

Considering the scale of domestic migration flows and remittances, the impact of cash transfers as important alternative source of investment on the development of Ukraine's economy and income growth is analysed. Migrants remittances unlike other investment sources depend on crisis processes less than others and have a distinct counter-cyclical nature of the formation and operation. If not taking into account the means of IMF, remittances have become the largest external financial resource received by Ukraine because of the reduce of foreign investment. The results obtained from this research show that the easiest way to direct the remittances on economic development is to control this financial flow, its taxation and to require migrants to make transfers through national financial institutions. So, the problem of migrants' money transfers should be raised on national level and must be identified as an important issue of economic policy.

Keywords. Migrant workers; remittances; migration capital; investment.

3. Кравченко В.Г. Визначення поняття трудової міграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Almpr/2012_3/01_080.pdf

4. Світова міграція у 2010 році. Звіт МОМ: "Майбутнє міграції: Побудова дієвості заради змін" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iom.org.ua>.

5. UBS Prices and Earning 2012. CIO Wealth Management Research September 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.static-ubs.com>.

6. Десять факторів зростання грошових переказів в Україну. / За матеріалами Forbes.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua>.

7. Гарантування виплат соціального забезпечення українським працівникам-мігрантам: Розробка політики та майбутні виклики. Ensuring social security benefits for Ukrainian migrant workers./ Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. – Київ: МБП, 2012.

8. PRB 2008 World Population Data Sheet [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prb.org>.

9. Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, 2010. – 233 с.

10. Міграція в Україні факти і цифри. Міжнародна організація з міграції. Вересень 2011р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/pdf/Facts&Figures_b5_ua_f.pdf.

11. Малиновська О.А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування. – К.: НІСД, 2011. – 40 с.

12. Зовнішня трудова міграція населення України / Державний Комітет статистики України, Український центр соціальних реформ. – К.: ДП "Інформаційно-аналітичне агентство", 2009.

13. Ratha D. Leveraging remittances for development / Migration Policy Institute. – Policy brief. – June. – 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.migrationpolicy.org/pubs/MigDevPB_062507.pdf.

14. "Перекази мігрантів з-за кордону та можливі заходи щодо їх заохочення та ефективного використання". Аналітична записка/ Відділ соціальної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>

15. Agunias D.R. Remittances and development: Trends, Impacts, and Policy Options. – Washington: Migration Policy Institute, 2006.

16. Гайдучкий А.П. Грошові трансферти мігрантів у системі міжнародного ринку капіталу. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Київ – 2010.

17. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Ринкова економіка: основні поняття і категорії. – К.: Знання, 2006.

18. Гайдучкий А.П. Облігації для мігрантів: незадіяні можливості// Дзеркало тижня. – 2010. – №20.

19. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.org/>

20. Migration and Development Brief 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1110315015165/MigrationandDevelopmentBrief20.pdf>.

21. Перекази мігрантів з-за кордону та можливі заходи щодо їх заохочення та ефективного використання. Аналітична записка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1276/>.

22. O'Neill A. Emigrant Remittances: Policies to Increase Inflows and Maximize Benefits // Indiana Journal of Global Legal Studies. – 2001. – N 1.

23. Agunias D.R. Remittances and development: Trends, Impacts, and Policy Options. – Washington: Migration Policy Institute, 2006.

24. Kajage J. The impact of international remittances on receiving countries at the micro and macro level and policy options for increasing remittance effectiveness: Reviewing the literature. – Maastricht, 2008.

Надійшла до редакції 01.09.13